

Konsumenter vinner på fler elområden

Dagens Industri den 20 april 2012

Det är välkänt att Svenska Kraftnäts indelning av Sverige i flera elområden gör elmarknaden effektivare, eftersom alla aktörer då möter samhällsekonomiskt korrekta priser, vilket gör deras agerande effektivare både på kort och på lång sikt. En effektivare elmarknad medför att den kaka som ska fördelas mellan aktörerna på marknaden blir större.

Enligt en ny rapport av mig och Ewa Lazarczyk, leder reformen även till att elkonsumenterna får en större andel av kakan. Problemet med den gamla utformningen av elmarknaden var att producenterna kunde utnyttja en svaghet i regelverket till att öka vinsten på Svenska Kraftnäts och i förlängningen skattebetalarnas och elkonsumenternas bekostnad.

Huvuddelen av elhandeln sker på elbörsens spotmarknad. När Sverige var ett enda stort elområde, negligerades alla flaskhalsar i det svenska kraftnätet på spotmarknaden, och hela Sverige fick samma spotpris. Men när elleveranserna väl skulle genomföras måste Svenska Kraftnät ändå beakta de flaskhalsar som faktiskt fanns där. För att undvika att den produktion och konsumtion som avropats på spotmarknaden skulle överbelasta kraftledningarna, var Svenska Kraftnät ofta tvunget att korrigera produktionen. Denna så kallade mothandel innebar att produktionen ofta fick ökas i södra Sverige, där det var brist på el, och minskas i norra Sverige, där det var överskott på el. Till skillnad från spotmarknaden tog mothandeln hänsyn till flaskhalsarna inom Sverige, och de påverkade även priserna i mothandeln. Typiskt var mothandelspriset i norra Sverige därför lägre än spotpriset, medan mothandelspriset var högre än spotpriset i södra Sverige.

I praktiken var det bara elproducenterna som kunde delta i mothandeln, och de kunde därför tjäna pengar på att utöva prisarbitrage. En producent i norra Sverige, där mothandelspriset normalt understeg spotpriset, kunde sälja all sin produktion på spotmarknaden. Därutöver kunde anläggningar i norr, som inte producerade något, först sälja hela sin kapacitet till spotpriset och därefter köpa tillbaka den i mothandeln till ett lägre pris. På så vis kunde elproducenter i norra Sverige potentiellt även tjäna pengar på den produktion som stod stilla. På motsvarande sätt föredrog producenterna i södra Sverige (åtminstone i teorin) att sälja sin produktion i mothandeln, eftersom mothandelspriset i södra Sverige normalt översteg spotpriset.

Det är inte klarlagt i vilken utsträckning de svenska elproducenterna faktiskt utnyttjade de möjligheter till prisarbitrage som regelverket medgav.

Men i den utsträckning det utnyttjades var det motparten i mothandeln, det vill säga Svenska Kraftnät, som fick bekosta kalaset.

I förlängningen vältrade Svenska Kraftnät över förlusten på skattebetalarna och elkonsumenterna genom höjda skatter och stamnätstariffer. I och med uppdelningen av Sverige i fyra elområden har omfattningen av mothandeln och producenternas möjligheter att utöva prisarbitrage minskat drastiskt, även om problemet delvis kvarstår.

Sammanfattningsvis kommer indelningen av Sverige i fyra elområden att minska elproducenternas vinster. Det statliga Svenska Kraftnäts vinst kommer att öka efter reformen, vilket i förlängningen gynnar skattebetalarna. Vidare bör stamnätstarifferna som i dag delvis används till att finansiera Svenska Kraftnäts mothandel sänkas, vilket skulle gynna elkonsumenterna. Som grupp bör elkonsumenterna således tjäna på att den reformerade elmarknaden blir effektivare – och även på att de nu får en större andel av kakan.

Pär Holmberg, docent på Institutet för näringslivsforskning (IFN)